

gyógyszerésztörténet számos jelentős mozzanatára kiterjedt. Ez utóbbi területen a Gyógyszerésztörténeti szakosztály megalapításával nemcsak hervadhatatlan érdemeket szerzett, hanem alapos felkészültségével és állandó segítőkészségével olyan utódokat nevelt, akik minden bizonnyal meg fogják őrizni nemcsak az Ő, de az egész magyar gyógyszerészet haladó hagyományait.

IRODALOM

1. *Verzárné Petri G.*: Megemlékezés dr. Halmai J. professzorról (APHH). — 2. *Zboray B.*: Búcsú dr. Halmai János professzortól. Gyógysz.-tört. Diárium 2 (4). — 3. *Szaklajda L.-né*: Szóbeli közlés. — 4. Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság Értesítője 12 (1), 1 (1936); 13 (1), 1 (1937); 14 (6), 341 (1938); 20 (37), 37 (1944). — 5. Gyógyszerészek Lapja (1936—1938). — 6. A Gyógyszerész (1947—1956). — 7. Acta Pharmaceutica Hungarica (1953—1969). — 8. Gyógyszerészet (1957—1968). — 9. Orvosi Hetilap „Horus” (1963—1971). — 10. Communicationes de Historia artis Medicinae (1962—1971).

(*Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár 1013 Budapest, I. Apród u. 1.*)

Érkezett: 1974. VI. 24.

Gyógyszerészet 18. 422—426. 1974.

ERDÉLYI GYÓGYSZERÁRSZABÁS-TERVEZET 1753-BÓL

DR. SPIELMANN JÓZSEF, DR. RÁCZ GÁBOR, DR. SZÓKEFALVI-NAGY ZOLTÁN,
MAIOR OVIDIU ÉS LÁZÁR SZ. KAROLA

A szerzők ismertetik az erdélyi gyógyszerárszabás összeállítására vonatkozó XVIII. századbeli kezdeményezéseket, melynek eredményeként két taxajavaslat készült el. Ismertetik az árszabástervezetek sajátosságait — többek között — a „szegényebb rendűek” érdekeinek védelmét mint a szerkesztés egyik alapelvét. A tervezeteket összevetve a bécsi és a Torkos-féle taxával, ezeknél lényegesen kevesebb gyógyszeranyag szerepel bennük. Kiténik az elavult anyagok elhagyására vonatkozó törekvésük is. Az ármegállapításnál figyelembe vették a hazai előállítás lehetőségeit, illetve a behozatal költségeit is, több esetben azonban nehezen magyarítható a bécsi taxától való áreltérés. Az 1753-ban készült taxatervezeteket — feltételezhetően hivatalosan nem vezették be.

*

Előző közleményünkben [1] ismertettük az erdélyi gyógyszerárak 1753-as első szakszerű vizitációját és azt, hogy az ellenőrzéssel megbízott orvosok jelentéseikben megszívlelendő javaslatokat terjesztettek elő. Egyikük, *Felfalusi Mihály* megismételte régebbi, *Aletophilus* álnév alatt írt reformtervezetét, amelyben elsősorban egy speciális erdélyi gyógyszerárszabás érdekében emelt szót [2].

Az önálló erdélyi taxa megszerkesztésének szükségességét *Felfalusi* azzal indokolta, hogy a gyógyszerészek — hatósági ármegállapítás hiányában — önkényesen, a közösség érdekeinek rovására szab-

Dr. Б. Зборай: *Литературная деятельность профессора Яноша Халмай*

По случаю наступающей годовщины смерти Яноша Халмай автор с почетом и с достойным памятью приумножающего славу венгерской фармации обладающего всемирным авторитетом ученого уважением публикует обзор о документах его неустанной деятельности.

Dr. B. Zboray: *The literature activities of the late Professor Dr. J. Halmai*

On the occasion of the anniversary of the decease of Dr. J. Halmai, the late Professor of Pharmacognosy and renown pharmacy-historian, who added much to the esteem of Hungarian pharmacy abroad, — his literature life work is summarized as a documentation of his industry and devotion to his profession.

Dr. V. Zboray: *Literarische Tätigkeit von Prof. Dr. J. Halmai*

Zum Anlass des bevorstehenden ersten Jahrestages seines Ablebens wird eine Übersicht über das Lebenswerk von Prof. Halmai geboten. Die Tätigkeit des international anerkannten Gelehrten hat vielfach zur Renommierung der ungarischen Pharmazie beigetragen.

Felfalusi 1753. február 5-én keltezett javaslatát a Gubernium annyira megszívlelendőnek tartotta, hogy március 14-én Bécsbe terjesztette fel, mint-hogy abban „... figyelemreméltó észrevételek...” található [3]. Onnan két hónap múlva meg is jött a válasz, amely — lényegileg *Felfalusi* javaslatát magáévá téve — elrendelte, hogy az erdélyi gyógyszerártszabás kidolgozására bizottságot kell létrehozni, s azt a szegény lakosság anyagi lehetőségeinek szem előtt tartásával, a drága és nehezen előállítható gyógyszerek mellőzésével, az elavult és hatástalan készítmények kiküszöbölésével szerkesszék meg [4].

A Gubernium 1753. jún. 18-án közli *Felfalusi Mihály*, *Hutter Jakab* és *Soterius András* orvosokkal, hogy a bécsi kormányzat kinevezte őket az erdélyi gyógyszer-taxa-bizottságba, azzal az utasítással, hogy ha szükséges, egészítsék ki az eredeti *Felfalusi*-tervet, s haladéktalanul állítsák össze az egyszerű és összetett gyógyszerek jegyzékét, méltányos árakat is megszabva. A leirat [5] arra is figyelmeztet, hogy tervezetükben nevezék meg, „... micsoda mérges Specieeknek lenne szükséges tilalma, hogy azokat a kereskedők ne árúsíthassák.”

A Gubernium egészségügyi bizottsága még 1753-ban nem is egy, hanem két taxajavaslatot terjesztett a Gubernium elé: *Felfalusi Mihály Ahlefeld Mihály* szebeni gyógyszerésszel készítette el az első tervezetet [6], *Hutter Jakab* és *Soterius András* orvosok pedig a másodikat [7].

Felfalusi, *Ahlefeld*, *Soterius* életrajzi adatait előző közleményünkben ismertettük.

Hutter Jakab (1708—1768) a hallei egyetemen lett orvosdoktor 1732-ben. Ezután 1734-ig a Havasalföldön katonai várórségi orvos volt, 1735-től Szébenben városi főorvos, majd városi tanácsos, 1766-tól pedig polgármester volt [8].

Hutterék katalógusukat kísérő beadványukban azt hangoztatták, hogy csak olyan gyógyszereket vettek be táblázatukba, melyek az egészség visszaszerzésére és fenntartására elengedhetetlenül szükségesek, s az erdélyi gyógyító gyakorlatban és házi orvoslásban használatosak. Az összetett készítményekben alkalmazott egyszerű anyagokat külön nem említik — írják. Taxájukban nem azért szerepel aránylag oly kevés gyógyszer, mintha be akarnák tiltani a többi egyszerű és összetett készítmény árusítását az officinákban, hanem mert reprezentatív, de egyszerű listát kívántak a szimpliciákból és kompozitákból összeállítani, a szegényebb lakosság anyagi lehetőségével számolva. Ha ez a gyógyszerkatalógus hivatalossá válnék — vélték —, lehetőséget biztosítana a szerényebb anyagi helyzetű gyógyszerészeknek is, hogy új officinákat nyissanak.

Hutterék erélyesen követelték a gyógyszer-szubsztitúció megszüntetését, a mérgező anyagok forgalmának szabályozását, a kiuuzslók tevékenységének korlátozását, sőt javasolták, hogy orvosi gyakorlatot csak hatóságilag ellenőrzött, diplomás vagy szakbizottság előtt vizsgázott orvos folytathasson. Kérték továbbá, hogy a gyógyszerészek növelhessék (önköltségük emelkedése esetén), a

külföldről behozott és a taxában szereplő egyes anyagok, pl. cukor, rebarbara árát.

Dicséretes *Hutterék* szándéka egy, a szegényebb rendűek gyógyszerellátását szolgáló hivatalos taxa összeállítására. Szembe kerültek azonban a *Felfalusi*-féle Aletophylus-tervezet alap gondolatával: a gyógyszer-tári forgalomba kerülő minden készítmény és drog kötelező ára megszabásának elvével, hisz ha maradtak nem szabott áron eladható gyógyszerek, a közönség az önkényes eljárásoknak továbbra is kiszolgáltatott volt.

Hutter és *Soterius* gyógyszerártszabás-tervezetével ugyanazon iratcsomóban [7] egy harmadik árszabás és gyógyszerkatalógus is található. Annak sem kísérő irata, sem címe nincsen, a szerzők neve nem szerepel sem conceptuson, sem más, egykorú hivatalos aktában. A gyógyanyagok felsorolásában ez a tervezet is a bécsi Dispensatorium rendjét követi. A taxák tanulmányozása meggyőzött arról, hogy a harmadik taxatervezet nem más, mint a *Hutter*—*Soterius*-féle tervek második része. Emellett szól nemcsak az a már említett tény, hogy mindkét tervezet azonos iratcsomóban ugyancsak 4 példányban található, hanem, hogy mindkettő szerzőjének, illetve másolójának kézírása azonos Akárcsak a *Hutter*—*Soterius*-féle tervezetben, itt is szinte minden tételnél fel van tüntetve a bécsi taxa s az újonnan javasolt ár. A legdöntőbb érv azonban, hogy a *Hutter*—*Soterius*-tervezetben gyakorlatilag csak szimpliciák, a harmadik taxában viszont csupán kompoziták szerepelnek, márpedig a katalógusukat kísérő beadványukban *Hutter* és *Soterius* ismételt szimpliciákat és kompozitákat említ.

Úttörő-e erdélyi vonatkozásban *Felfalusi* „Aletophylus”-a, s az azt követő két árszabástervezet?

A válasz kétségtelenül igenlő. Akárcsak *Torkos Justus János* pozsonyi taxája (1745), mely a bécsi Dispensatoriumtól és árszabástól eltérő, önálló gyógyszerártszabás [9], hasonló céllal, az erdélyi közönség, illetve nemzetgazdaság érdekeit szem előtt tartva készült *Felfalusi* és *Hutterék* tervezete is.

Felfalusi kezdeményezése hosszú ideig nem talált követőre, de elődje is alig volt Erdélyben. *Mauksch Tóbiás* 1750-ben összeállított Taxa Pharmaceuticája — melyről nemrég *Eva Crisán* adott hírt [10] — más céllal készült: a gyógyszer-tárak vásárlásakor, illetve eladásakor, Magyarország és Erdély területén fizetendő nagybani árakat igyekezett megszabni, nem pedig az officinák mindennapi gyakorlatában követett taxákat. *Mauksch Tóbiás* munkája nemcsak kézirat maradt, de tudomásunk szerint szerzője azt elő sem terjesztette a hivatalosságokhoz jóváhagyás végett. Az sem tisztázódott még, hol készítette taxatervezetét: még a mai Szlovákia területén, ahonnan elszármazott vagy már Kolozsvárott, ahol — *Orient* adatai szerint [11] — 1752—1802 között az ottani reáljogú gyógyszer-tár tulajdonosa volt.

Felfalusi és *Hutterék* tervezetében természetesen jórészt a kor gyógyszerészeti ismeretei és etikai felfogása tükröződik. Úttörő viszont *Felfalusi* javaslata a hazai gyógynövények feltérképezéséről és hasznosításukról és az, hogy szabják a gyógy-

szerek árát az erdélyi követelményekhez, illetve valósághoz.

Az 1753-as gyógyszerárszabás-javaslatok, a XVI—XVIII. századból fennmaradt gyógyszer-tári leltárak mellett, jelentős támpontot nyújtanak a hazai gyógyszerészet-történet kutatójának az e században Erdélyben használt materia medica megismeréséhez. Hozzávetőleges tájékozódást nyújtanak arról is, milyen gyógyanyagokat lehetett ez idő tájt ott könnyebben beszerezni, illetve melyek voltak nehezebben hozzáférhetőek. A bécsi taxához viszonyítva a hiányzó cikkekből pedig arra következtethetünk, milyen szimpliciákat, illetve kompozitákat nem használtak az idő tájt Erdélyben, illetve melyeket javasolták a taxaszerkesztők kihagyásra.

A Felfalusi—Ahlefeld-féle javaslat [12] a bécsi Dispensatorium (az 1744-ben kiadott Dispensatorium Austriaco Viennense és a hozzácsatolt taxa) beosztását követi. A kompoziták csoportosításában ezt tekintették példaképnek, mellőzve azonban a III., XIII., XXIX. és XXXI. csoportot, azaz a „Pars laborium pharmaceutica”-t, és az emulziókat. A Syllabus szerzői arra töreksznek, hogy bevallott céljukat — a Materia medica egyszerűsítését — valóra is váltsák. Ezt tanúsítja két egyszerű számadat: a bécsi taxa 2681 gyógyanyagával szemben a Felfalusi-tervezet csupán mintegy 800-at tartalmaz.

A Hutter—Soterius-tervezet (beleértve a III. „névtelen” táblázatot is) alfabetikus sorrendben, de külön táblázatban sorakoztatja fel a szimpliciákat és kompozitákat. Ez is lényegében a bécsi Dispensatorium szempontjait követi, s a szegényebb lakosság érdekeire való hivatkozással, úgyszintén a Materia medica ésszerűsítését és egyszerűsítését célozza. (A bécsi kormány leirata is hasonló feladatot szabott az erdélyi gyógyszerárszabás-tervezet készítőinek.)

Az I. táblázaton közöljük a két erdélyi taxatervezetben szereplő szimpliciákat, csoportonként és számszerűen, illetve a bécsi taxához viszonyítva Táblázatunk beosztásához a Torkos-féle taxa szempontjai állanak legközelebb, mivel mind a bécsi, mind az erdélyi taxajavaslatok alfabetikus sorrendet alkalmaznak. Torkos csoportosítását azonban helyenként módosítottuk [így nem számoltunk pl. külön szárazföldi és tengeri gyógyanyagokkal és a fűszerszámokat (aromata) az egyes csoportokba soroltuk stb.].

A növényi eredetű szimpliciák csoportjából közelebbi vizsgálatra ragadjuk ki a herbákat és foliákat. Feltűnően nagyszámú (mintegy 80), Erdélyben termő, a gyógyászati gyakorlatban az idő tájt s később is kiterjedten használt herba és folia hiányzik mindkét erdélyi árszabásjavaslatból. Tudatos elhagyásukról aligha lehet szó. Kézenfekvőbb feltevés, hogy Hutterék említett alapelve — miszerint a kompoziták előállításához szükséges egyszerű anyagokat külön nem említik — a herbákra és foliákra is érvényes. S tulajdonképpen ezt teszi Felfalusi is, anélkül, hogy azt külön említené.

A két taxatervezet herbái bár általában hason-

SIMPLICIA
(összefoglaló táblázat)

I táblázat

A csoport neve	Bécsi taxa	Hutter és Soterius	Felfalusi és Ahlefeld
EX REGNO VEGETABILI			
Összesen	667	378	367
Ebből:			
— Cortices	21	6	8
— Flores	57	35	38
— Fructus	77	30	46
— Fungi	5	3	2
— Gummi, Gummi resina, Balsama, Succ. concreti ..	78	51	49
— Herbae et Folia	190	109	103
— Ligna	15	12	12
— Radices	118	74	72
— Semina	95	56	34
— Varia	6	2	3
EX REGNO ANIMALI	120	54	36
EX REGNO MINERALI ...	96	50	56
Összesen simplicia	883	482	459

lóak, olykor mégis eltérőek. Hutterék tervezetében szerepel pl. a Herba Dictamini cretici elnevezésű, Földközi-tenger melléki drog, s a vele szinonim Herba Origani cretici, a Herba Pulmonariae maculosae Erdélyben is termő növény, a Herba Scabiosae, a Herba Scolopendrii (utóbbi nemcsak a Felfalusiékékből, de a bécsi taxából is hiányzik, szerepel viszont Torkos művében), a Herba Verbinae, a Herba Rosellae Mellőzik Hutterék az erős hatású, mérgező termékeket, jóllehet itthon is megteremnek, mint pl. a Baccae Paridis, a Herba Paridis, a Cortex Mezereonis, a Herba Chelidoniae, a Herba Cicutae, a Herba Hyosciami. Megtaláljuk viszont Felfalusiéknál a Herba Chamomillae Vulgaris, a Herba Chamomillae Romanát, a Spica Nostrát stb. Az erdélyi taxák szerzői minden bizonnyal tudatosan mellőzték — elavultnak tekintve — azokat az állati termékeket, amelyek a 9 évvel előbb (1744) szerkesztett bécsi taxában még szerepelnek. Így maradt ki Hutterék javaslatából a szárított varangyos béka, a tengeri rák ollója, a reszelt orrszarvúszarv; hiányzik a farkasmáj és -bél, az égetett sündiszó és fecske, az ökor epéje, az égetett nyúl stb., csupa itthon is hozzáférhető állati termék, a középkori gyógyászat terhes öröksége. Valószínűleg hasonló okok miatt hagyta ki Felfalusi gyógyszerkatalógusából a kutya-, vadmacska-, nyúl-, borz-, medvekenőcsöket stb. Mindezek szerepelnek viszont Hutterék művében. Mindkét javaslatban megtaláljuk a bezoárokot s a múmiaport (Felfalusi ugyan elhagyja az emberi koponya porát). Szerepelnek továbbá a féldrágakövek, bár a bécsi Dispensatoriumhoz viszonyítva kevesebb szer.

A II. táblázat néhány összehasonlító számadatot sorakoztat fel a fontosabb kompozitákról, a két erdélyi taxajavaslatban előfordulókat egybevetve

COMPOSITA
II táblázat
(kiragadott csoportok)

A gyógyszercsoport neve	Bécsi taxa	Torkos	Hutter és Soterius	Felfalusi és Ahlefeld
Aceta	18	17	5	5
Aquae compositae	76	70	20	17
Aquae simplices	161	102	45	47
Összesen	237	172	65	64
Decocta	26	x.*	11	9
Emplastra	60	57	30	25
Olea destillata	86	58	37	34
Olea expressa	15	10	9	8
Species	45	63*	5	4
Syrupi	74	57	24	20
Tincturae	46	38	10	7
Unguenta	57	57	27	24

* A főzetek és a teakevrcékek együttesen szerepelnek

a bécsi, ill. a Torkos-féle pozsonyi taxa hasonló adataival.

Hutterék a kompoziták között 84 készítménnyel többet javasolnak mint *Felfalusiék*. Közülük 17 a bécsi taxából is hiányzik, 8 viszont megtalálható *Torkos* taxájában. A csupán *Hutterék* tervezetében szereplő összetett gyógyszerek közt van a Pulvis Vitalis Hallensis, az Essentia Dulcis Hallensis, az Extractum Millefolii stb. Szerzőik azokat valamelyik külföldi, feltehetőleg a Halléban használt Pharmacopoeából vették át (a két említett kompozita esetében is szerepel a hallei jelző). Életrajzuktól ismeretes, hogy mind *Hutter*, mind *Soterius* Hallában végezte tanulmányait.

Felfalusi katalógusához viszonyítva 27 készítmény hiányzik *Hutterékéből*, melyek azonban megvannak a bécsi taxában. (Egyedüli kivétel a *Torkos* művében is szereplő Pulvis digestivus.)

Néhány megjegyzés az erdélyi taxák javasolt árakról: *Hutterék* a legtöbb esetben külön-külön közlik a bécsi és az újonnan javasolt hazai árakat. (Érthetetlen, miért mellőzik egyes szimpliciák és kompoziták árát, holott azok az 1744-ben kiadott bécsi taxában megtalálhatók) *Felfalusi* taxatervezete közli a bécsi árakat, új javaslatokat azonban csak akkor tüntet fel, ha az magasabb vagy alacsonyabb a bécsiben szereplőnél.

Csupán *Hutterék* árjavaslatából ragadunk ki néhány példát. Az Erdélyben könnyen hozzáférhető drogok általában olcsóbbak (pl. rézoxid, Baccae Myrtilorum, Semen carvi stb.). Több természetett növényi szimplicia, pl. Flores liliorum alborum, Flores rosarum rubrarum, Flores calendulae kisebb árjavaslattal szerepel. Nehezebben magyarázható, hogy néhány behozatali cikket — mint a Radix Ipecacuanhaét (Brazília), a Radix Sarsaparillaet (Közép-Amerika) — miért javasolnak olcsóbb árral Erdélyben.

Állati eredetű, itthon is beszerezhető drogok esetén [pl. fehér méhviasz, állati zsíradékok (medve-, vadmacska-, nyúlzsír, rókatüdő stb.)] érthető az olcsóbb ár.

A fentebb említett kivételektől eltekintve, a külföldi szimpliciák (Baccae Lauri, Cortex Chinae, Lignum Guajaci, Opium Electi stb.) rendszerint drágábbak. De nehezen hozzáférhető volt akkoriban — s így drágább is — a ma inkább dísznövényként természetett Flores Malvae arborescae és a Herba Cardui Benedicti. Az állati eredetű drogok közül nagyobb árat javasolnak a tintahalból nyert, nehezen beszerezhető Ossa Sepiae, a féldrágakövek (Lapis lazuli, Lapis granati stb.), a kémiai anyagok közül pedig a kénpor esetében.

A bécsi taxához viszonyítva olcsóbbak *Hutterék* tervezetében általában a kompoziták, sok készítmény (főleg kenőcsök) ára viszont azonos, s feltűnően kevés a drágább gyógyszer. Így pl. olcsóbb a legtöbb antimon-származék, az aranypor, néhány extractum (Extr. Opii, Croci, Rheubarbarae), de az illóolajok is, drágább viszont az ammóniák és főleg a külföldi drogokból készült Emplastrum stomachicum.

A két taxatervezet materia medicájából, árjavaslataiból kiragadott példák — úgy véljük — meggyőzően tanúsítják, hogy az erdélyi gyógyszer-tárakban a XVIII. század első felében használt gyógyanyagok nem azonosíthatók sem a bécsi Dispensatorium, sem a Torkos Justus-féle taxa gyógyszerével. Az erdélyi gyógyszerkatalógus és árszabástervezet tehát a helyi sajátosságoknak megfelelő, az előbbiektől eltérő vonásokkal rendelkezik. Az erdélyi gyógyszerészet-történet eljövendő kutatóinak ezzel a sajátossággal számolniuk kell.

Az erdélyi gyógyszer-taxatervek további sorsáról adataink elég hiányosak. A Főkörmányszék mindkét javaslatot 1753. okt. 10-én felterjesztette Bécsbe [13]. Az udvari kancellária még az év novemberében válaszolt [14] utasítva a Guberniumot, hogy kérje ki e taxák kérdésében az érdekelt gyógyszerészek véleményét is.

Az erdélyi Főkörmányszék válasza levéltári anyagunkból, sajnos, hiányzik. Megvan viszont az arra érkezett, 1754 márc. 9-én kelt válasz [15], amelyben a kancellária kifogásolta, hogy a Gubernium újra csupán az orvosok véleményét kérte ki, s nem az érdekelt gyógyszerészekét, amint pedig azt az eredeti utasítás előírja. Figyelmeztette a Guberniumot, haladéktalanul kérje be a megyei és városi „magistratusok” révén az érdekelt gyógyszerészek véleményét.

Csaknem egy év telt el, míg a Főkörmányszék 1755. jan. 24-én jelentette, hogy megkérdezte a szebeni gyógyszerészeket a taxa ügyében [16]. A kancellária azonban ezzel a válasszal sem volt megelégedve, mert az eredeti rendeletről eltérően nem kérték ki a magistratusokon keresztül az összes erdélyi gyógyszerész véleményét [17].

Ezzel az irattal azonban — eddigi kutatásaink szerint — lezárult az ügy; nem találjuk sem az erdélyi gyógyszerészek véleményét, sem további központi utasításnak nincsen nyoma. Ez azt bizonyítja, hogy valószínűleg elejtették Bécsben is, Szebenben is az erdélyi önálló gyógyszerárszabás kérdését.

Mivel magyarázható ez? Úgy véljük, időközben Bécsben a centralizációs törekvések váltak erősebbé, s az önálló helyi taxák kidolgoztatása he-

lyett az egységes birodalmi rendelkezések elterjedését szorgalmazták. Ismeretes [18], hogy Bécs 1765-ben a pozsonyi magyar helytartótanácsra nyomást gyakorolt, ejtse el a Magyarországon használt „elavult” Torkos-féle taxát, s helyette fogadja el az átdolgozott bécsi Dispensatoriumot. Az ottani erős ellenálláson azonban megbuktak Bécs centralizációs tervei.

A bécsi kormányzat Erdélyben fokozatosan érvényt tudott szerezni akaratának. Az 1770-ben kibocsátott „Generale normativum in re sanitatis” az erdélyi gyógyszerészeket is kötelezte, hogy egész munkásságukat a bécsi Dispensatoriumra alapozzák [19]. Egy évvel később, 1771-ben az erdélyi Gubernium intézkedett, hogy a hivatalos fizikusok és városi tisztségek fordítsanak különös figyelmet a gyógyszerárak ellenőrzésekor a hivatalos taxák tiszteletben tartására [20]. Végül az 1772. febr. 24-én kelt udvari rendelet értelmében megszabták, hogy mindaddig, míg külön önálló és érvényes gyógyszerárszabást nem dolgoznak ki, Erdélyre is kiterjesztik az 1765-ös bécsi Dispensatorium és taxa rendelkezéseit, s a helyi fizikusok feladatává teszik, hogy ellenőrizzék a bécsi taxa és a mértékegységek tiszteletben tartását [21].

Az első osztrák Provincialis Pharmacopoea megjelenésével (1774) és annak Erdélyre való kiterjesztésével az önálló erdélyi gyógyszerkatalógus és -taxa kérdése hosszú időre lekerült a napirendről (Hasonló kezdeményezésre csupán a XIX. század második felében, a Magyar Gyógyszerkönyv kidolgozásával került sor.)

Ez a helyzet számos visszahatást szült. A Bécsből diktált árak nemegyszer ütköztek a helyi gyógyszerészek és a közönség érdekeivel, a Provincialis Pharmacopoea pedig nem számolt sem a helyi sajátosságokkal, sem a hazai gyógynövények hasznosításának lehetőségével.

Felfalusi Aletophylus-tervezete s az azt követő gyógyszerészeti taxatervezetek, jóllehet hivatalos elfogadásukat nem sikerült elérni, a hazai felvilágosodás eszméin táplálkozó s az egészségügy terén jelentkező függetlenségi törekvések eddig figyelemre nem méltatott érdekes megnyilvánulásai. Méltó hely illeti meg tehát az erdélyi gyógyszerészet történetében.

IRODALOM

1. Előző dolgozat múlt számunkban — 2. M. Orsz. Levéltár. Gubernium Transylvanicum in Politicis (továbbiakban G. T. P.) 261/1753. — 3. G. T. P. 260/1753. — 4. G. T. P. 596/1753. — 5. Uo. — 6. G. T. P. 949/1753. — 7. G. T. P. 954/1753. — 8. *Szinnyei J.*: Magyar írók élete és munkái. IV. köt. Budapest, p. 1478 (1896). — 9. *Halmay J.*: Az első magyar árszabás megjelenése és jelentősége. *Gyógyszerészet* 10, 58—59 (1956). — 10. *Crisan, E.*: Prima taxa pharmaceutica din Transilvania. (Megjelenés alatt.) — 11. *Orient Gy.*: Az erdélyi és bánáti gyógyszerészet története. Kolozsvár, p. 187 (1926). — 12. „Syllabus medicamentorum ordine Dispensatorii Viennensis digestus insimul taxa a Doctore Michaele Felfalusi et Pharmacopo Michaele Ahlenfeld

excelso regio Gubernio oblata” M. Orsz. Levéltár. Erdélyi Kancellária 47/1755. — 13. G. T. P. 949/1753. — 14. G. T. P. 1018/1753. — 15. G. T. P. 399/1754. — 16. Erd. Kancellária 47/1755. — 17. G. T. P. 350/1755. — 18. *Halmay*: id. mű — 19. *Linzbauer, F. X.*: Codex sanitario-medicinalis Hungariae I, II. p. 542—543. — 20. Állami Levéltár, Marosvásárhely. Városi Tanács Lvt. Acta Pol. 1556/1771. — 21. Uo. Cibinii, 40 martii 1772. keltezésű irat.

Д-р Й Шпилманн, д-р Г. Рац, д-р З Секефальви-Надь, О. Майор и К. С Лазар: *Расписка фармацевтических цен из Трансильвании с 1753 г.*

Авторы описывают попытки составления расписки фармацевтических цен в Трансильвании в XVIII веке, в результате которых были подготовлены два предложения на цены. Авторы описывают особенности проектов расписки цен — в том числе — защиту интересов „нижних сословий”, как один из основных принципов составления расписки. Сопоставляя проекты, с расписками из Вены и по Торкош, в последних фигурируют значительно больше лекарственных веществ. Можно отметить и стремление к исключению устаревших веществ. При установлении цен учитывали и возможности отечественного приготовления и ожидаемые расходы при ввозе, однако в большинстве случаев трудно объяснить расхождения от венской расписки цен. Предполагается, что проекты расписки цен приготовленные в 1753 не были введены официально.

Dr. J. Spielmann, Dr. G. Rácz, Dr. Z Szókefalvi-Nagy, O. Major and K. Sz. Lázár: *The draft of a price list of Transsylvania from 1753*

As the result of initiatives launched in Transsylvania in the 18th century, two drug price lists were issued with the intention — among others — to protect the interests of the poor. Compared to other contemporary pharmaceutical price lists: the “Vienna price list” and the “Torkos price list” it is apparent, that many obsolete drugs have been omitted, thus the number of items is much less. In the price calculation, the possibility of internal production or the costs of importation had been considered. There are, however, differences in the process compared to the Vienna price list which can not be explained. It is supposed that neither of the two drug price lists gained official recognition.

Dr. J. Spielmann, Dr. G. Rácz, Dr. Z. Szókefalvi-Nagy, O. Major und K. Lázár Sz.: *Ein Arzneitaxe-Entwurf in Siebenbürgen aus 1753*

Die Initiativen in Siebenbürgen im XVIII Jahrhundert zur Zusammenstellung einer Arzneitaxe werden besprochen. Als Ergebnis dieser Tätigkeit sind zwei Arzneitaxenentwürfe entstanden. Als Eigenart dieser Entwürfe wird auf die Befürwortung der Interessen der armen Bevölkerung hingewiesen. Vergleicht man die Entwürfe mit der Wiener Taxe oder der Taxe von Torkos, so sind hier weniger Arzneistoffe angeführt worden. Auch das Bestreben nach der Beseitigung der obsoleten Stoffe macht sich merkbar. Bei der Feststellung der Preise wurden auch die Möglichkeit der heimischen Zubereitung bzw. die Importkosten in Erwägung gezogen. In manchen Fällen lässt sich aber die Preisdifferenz von der Wiener Taxe schwer erklären. Die 1753 zusammengestellten Taxenentwürfe wurden, höchst wahrscheinlich offiziell nicht eingeführt.

(Marosvásárhelyi Orvosi Gyógyszerészeti Intézet és Egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola)

Érkezett: 1974. III. 27.